

Ulice kot prostor skupnostnega povezovanja: primer urbane regeneracije soseske Samdeok v Seulu

*Blaž KRIŽNIK**

Izvleček

Ulice imajo za vsakdanje življenje v mestih izrazito večplasten pomen, ki pa se je v zadnjih desetletjih močno spremenil. Južnokorejska prestolnica Seul v tem pogledu ni izjema. Ulice so bile nekdanj središče družbenega in gospodarskega življenja v mestu in so pomembno zaznamovale njegovo prostorsko ureditev in identiteto. Zaradi hitre rasti motoriziranega prometa in tržno naravnane urbanega razvoja so se ulice postopoma spremenile v prometne koridorje in večinoma izgubile nekdanjo vlogo pri oblikovanju in ohranjanju skupnostnega življenja v lokalnem okolju. Vendar so se nedavno okrepila prizadevanja tako seulske mestne uprave kot civilne družbe za izboljšanje hodljivosti in ponovno ožvitev ulic kot dela javnega prostora v mestu. Urbana regeneracija soseske Samdeok v Seulu predstavlja primer takšnih prizadevanj, kjer naj bi prenova uličnega prostora izboljšala kakovost bivalnega okolja in pripomogla k skupnostnemu povezovanju. Študija primera soseske Samdeok želi prispevati k boljšemu razumevanju ulic kot prostora skupnostnega povezovanja ter vloge, ki jo imajo pri tem skupnostno opredeljena urbana regeneracija in različni deležniki. Izsledki študije kažejo, da se je zaradi urbane regeneracije skupnostni pomen ulic v soseski Samdeok povečal, na kar pa je bolj kot prenova uličnega prostora vplivalo vključevanje javnosti v odločanje o prenovi. Partnerstva, ki se tako oblikujejo med javnimi ustanovami, civilno družbo in prebivalci, bi lahko dolgoročno pomembno prispevala k uveljavljanju družbeno bolj vključujočih, pravičnejših in vzdržnejših oblik urbanega razvoja v Seulu in širše.

Ključne besede: Koreja, prenova uličnega prostora, skupnostno povezovanje, urbana regeneracija, vključevanje javnosti

Streets as Spaces of Community Building: A Case Study of Urban Regeneration in Samdeok Maeul, Seoul

Abstract

Streets play rather diverse roles in the everyday lives of cities, which have changed considerably in recent decades. The South Korean capital of Seoul is no exception in this regard. Streets once used to be traditional centres of social and economic life, which thus affected

* Blaž KRIŽNIK, izredni profesor, Hanyang University, Graduate School of Urban Studies, Seoul, Republika Koreja. blaz[at]hanyang.ac.kr

the urban structure and identity of the city. The rapid growth of motorised traffic along with market-driven urban development gradually transformed the streets into traffic corridors, with a very limited role in reproducing and maintaining the communal life in localities. The Seoul Metropolitan Government and civil society, however, recently increased their efforts to improve walkability and recover streets as a part of public life in the city. The urban regeneration of Samdeok Maeul is an example of these efforts, where street renewal was carried out with of an aim of raising the quality of the living environment as well as enhancing community building. The case study of Samdeok Maeul can in this regard contribute to a better understanding of streets as spaces of community building as well as community-based urban regeneration, and the role of different stakeholders in it. The research results show that urban regeneration strengthened the communal importance of streets in Samdeok Maeul, which was mainly a result of civic participation in urban regeneration rather than the actual street renewal. Partnerships, which are in this way established between public institutions, civil society and residents, could lead towards socially more inclusive, just and sustainable urban development in Seoul and beyond.

Keywords: community building, South Korea, public participation, street renewal, urban regeneration

Uvod

Ulice imajo za vsakdanje življenje v mestih izrazito večplasten pomen. Poleg prometne so imele ulice od nekdaj tudi pomembno družbeno in gospodarsko vlogo kot prostori srečevanja med različnimi družbenimi skupinami, živahnega trgovanja in medkulturne izmenjave. Ulice kot del javnega prostora v mestu so hkrati prizorišča družbenih bojov, kjer državljani izražajo svoja mnenja, nasprotujejo uveljavljenim družbenim razmerjem in uveljavljajo skupno pravico do mesta (Douglass, Ho in Ooi 2010; Harvey 2012). Lynch (1960) je pokazal, da imajo ulice tudi ključno vlogo pri oblikovanju mentalne podobe mesta. Ulice so tako pomemben simbolni prostor, ki oblikuje ne le posameznikov, ampak tudi skupni spomin in identiteto mesta (Hebbert 2005). Zaradi izrazito večplastne družbene, gospodarske, politične in simbolne vloge je Jacobs (1961, 37) ulice označila za »najpomembnejši javni prostor v mestu in najvitalnejši del mestnega organizma«. Vendar se je v zadnjih desetletjih nekdaj večplastna vloga ulic v mestih zaradi izrazitega povečevanja motoriziranega prometa ves čas zmanjševala. V številnih mestih so bolj kot pešci prevladali avtomobili, kar močno omejuje pomen ulic kot prostora skupnostnega povezovanja (Jacobs 1961; Appleyard 1982; Mehta 2013).

Seul, desetmilijska prestolnica Republike Koreje (dalje: Koreja), v tem pogledu ni izjema. Ulice so bile nekoč središče družbenega in gospodarskega življenja korejskih mest (Han 2013). Sredi prejšnjega stoletja pa so v času hitre industrializacije in urbanizacije postale prometni koridorji, ki so služili predvsem hitro

rastočemu motoriziranemu prometu (Hae 2003; Kim, Lee in Seo 2014). V zadnjem desetletju se je okrepila tudi privatizacija javnega prostora, kar je dodatno zmanjšalo nekdanjo družbeno in gospodarsko vlogo ulic. Kot odgovor na takšen motoriziranemu prometu pretirano naklonjen in tržno usmerjen urbani razvoj so se že sredi devetdesetih let okrepila prizadevanja civilne družbe za izboljšanje hodljivosti in ponovno oživitev ulic kot dela javnega prostora v mestu (Kahng 2005; Kim in drugi 2012). Tudi zato je Seulska mestna uprava (서울특별시청, SMG, dalje: mestna uprava) znova prepoznala pomen ulic pri izboljšanju kakovosti bivanjskega okolja v mestu kakor tudi pri spodbujanju skupnostnega povezovanja (마을만들기) (SMG 2015a; SCSC 2016). Skupnostno opredeljena urbana regeneracija je pri tem postala eno izmed glavnih orodij mestne uprave za doseganje omenjenih ciljev (SMG 2011, 2013, 2015c).

Študija primera skupnostno opredeljene urbane regeneracije soseske Samdeok (삼덕마을) obravnava ulice kot prostor skupnostnega povezovanja v Seulu. Po mnenju mestne uprave predstavlja soseska Samdeok uspešen primer sodelovanja med mestno upravo, nevladnimi organizacijami in prebivalci v okviru Projekta upravljanja bivalnega okolja (주거환경관리사업, REMP) (Nanumgwamirae 2015; SMG 2016a). Prenova uličnega prostora naj bi pri tem imela pomembno vlogo ne le z vidika izboljšanja kakovosti bivalnega okolja, ampak tudi skupnostnega povezovanja (Uprava okrožja Seongbuk-gu 2015a, 2015b). V tem pogledu skuša študija urbane regeneracije soseske Samdeok prispevati k boljšemu razumevanju ulic kot prostora skupnostnega povezovanja, pa tudi vloge, ki jo imajo pri tem urbana regeneracija in različni deležniki. Študija s tem posredno prispeva tudi k boljšemu razumevanju pomena skupnostnega povezovanja in vključevanja javnosti za širšo družbeno, prostorsko in institucionalno preobrazbo Seula kot najpomembnejšega korejskega mesta, ki je v preteklosti pomembno vplivalo na razvoj in preobrazbo korejske družbe nasploh (Kim in Yoon 2003; Cho in Križnik 2017). V tem pogledu lahko študija predstavlja pomemben prispevek na področju korejskih študij. Boljše razumevanje vključevanja javnosti v prostorsko in skupnostno načrtovanje, s tem pa še posledic skupnostnega povezovanja na vsakdanje življenje, lahko prispeva tudi k razvoju urbanih študij nasploh. Prav skupnostno povezovanje namreč pridobiva vse pomembnejšo vlogo pri blaženju negativnih učinkov gospodarske in politične krize in pri oblikovanju družbeno bolj vključujočega, pravičnejšega in vzdržnejšega razvoja mest v Koreji in širše (Dempsey 2008; Douglass, Ho in Ooi 2010; Colantonio in Dixon 2011; Cerar 2014).

Avtor študije je med letoma 2015 in 2018 sam ali s sodelavci sodeloval v več raziskavah, ki so vključevale opazovanje, sodelovanje in intervjuje z udeleženci projekta REMP v soseski Samdeok (Križnik, Cho in Lee 2018; Križnik in Kim 2018). Glavni namen omenjenih raziskav je bil razumevanje vključevanja javnosti

v načrtovanje in izvajanje urbane regeneracije in vloge različnih udeležencev, ki so pri tem sodelovali. Pri tem je avtor pozornost namenil zlasti vlogi, ki jo imajo ulice kot prostor skupnostnega povezovanja. V intervjuje so bili vključeni prebivalci, sodelujoči v Upravnem odboru skupnosti prebivalcev soseske Samdeok (삼덕마을 주민공동체 운영위원회), uslužbenci Socialnega centra okrožja Jeongneung (정릉종합사회복지관), aktivisti nevladne organizacije Nanumgwamirae (나눔과미래), uradniki uprave okrožja Seongbuk-gu (성북구청), pa tudi strokovnjaki s področja urbanističnega in skupnostnega načrtovanja. Rezultate intervjujev je avtor na podlagi vladnih dokumentov, raziskovalnih poročil in zapisov v množičnih medijih dopolnil tudi z analizo urbanistične politike in politike skupnostnega povezovanja mestne uprave. Članek je razdeljen na pet delov. Uvodu sledi teoretska in zgodovinska obravnava ulic kot skupnostnih prostorov v Seulu. Osrednji del nato obravnava urbano regeneracijo soseske Samdeok in poleg predstavitve institucionalnega okvirja urbane regeneracije v Seulu vključuje tudi pregled in analizo projekta REMP v soseski Samdeok ter njegovih posledic na vključevanje javnosti. Sledi razprava o vlogi projekta REMP pri oživljanju ulic kot prostora skupnostnega povezovanja in njihovem vplivu na vsakdanje življenje. V sklepu so povzeti izsledki študije ter njen pomen za razumevanje skupnostnega pomena ulic in odnosov med različnimi deležniki, vključenimi v urbani razvoj Seula.

Ulice kot skupnostni prostor v Seulu

Ulice imajo za mesta pomembno in izrazito večplastno družbeno, gospodarsko, okoljsko, politično in simbolno vlogo. Jacobs (1961) je menila, da so pešcem prijazne ulice ključnega pomena za vključevanje prebivalcev v vsakdanje življenje in varnost v soseskah kot tudi za vzdrževanje medsosedskih stikov. Ulice kot družbeni prostor pomembno prispevajo k oblikovanju in ohranjanju skupnostnega življenja in skupnih identitet, kakor tudi k družbenem nadzoru, medsebojnemu zaupanju in krepitvi družbene povezanosti v mestih (Forrest in Kearns 2001; Hebbert 2005; Dempsey 2008). S tem ulice pomembno vplivajo na večjo družbeno vključenost in demokratizacijo vsakdanjega življenja, pa tudi na oblikovanje vključujoče in bolj demokratične družbe. Ulice kot prostor skupnostnega povezovanja so hkrati pomemben del skupnega dobrega oziroma tistega vidika bivalnega okolja, ki je ključen za obstoj in razvoj posamezne družbene skupine (Sorensen 2009; Douglass, Ho in Ooi 2010; Harvey 2012). Vendar se je nekdanja večplastna vloga ulic v zadnjih desetletjih ves čas zmanjševala. Jacobs (1961, 115) je opozarjala, da predstavlja prevladovanje motoriziranega nad preostalimi oblikami prometa enega izmed glavnih razlogov za zmanjševanje »varnosti, vitalnosti in stabilnosti mestnih ulic«. Appleyard (1982) je ugotovil,

da so družbena omrežja v soseskah z več motoriziranega prometa šibkejša kot v soseskah z zmernejšim prometom. Poleg prometa ima na zmanjševanje skupnostne vloge ulic pomemben vpliv tudi privatizacija javnega prostora. Javni prostor, oropan zgodovinskega in simbolnega pomena, namreč vse bolj postaja potrošno blago, ki naj bi v mesta privabljal vlagatelje in turiste (Križnik 2011). Posledice takšnega tržno naravnane razvoja mest so razlaščenje in razseljevanje prebivalcev, gentrifikacija, propadanje lokalnega gospodarstva ter izginevanje skupnostnega življenja in skupnih identitet, s čimer se zmanjšuje pomen ulic kot skupnostnega prostora (Smith 2002; Douglass, Ho in Ooi 2010; Harvey 2012, Shin in Kim 2016; Cho in Križnik 2017).

Seul pri tem ni izjema. Mesta se je zaradi hitre in uspešne gospodarske rasti, ki je v glavnem temeljila na obsežni industrializaciji in urbanizaciji, prijelo ime *čudež na reki Han*. Ta je med drugim zahtevala gradnjo učinkovite prometne infrastrukture. Kljub neprestani širitvi so zaradi rastočega motoriziranega prometa in zgoščevanja grajenega okolja ceste in ulice v Seulu z leti postale vse manj pretočne. Stalne prometne zastoje naj bi rešili decentralizacija in gradnja novih naselij v širši okolici Seula, a je takšen pristop zaradi nastalih dnevnih migracij prometno gnečo v mestu le še povečal, saj je večina delovnih mest ostala v Seulu (Hae 2003). Izjemna rast motoriziranega prometa v mestu je razvidna iz povečanja števila registriranih motornih vozil in prebivalcev na osebni avtomobil (Tabela 1). Leta 1961 je bilo v Seulu registriranih 7818 motornih vozil, med katerimi je bilo le 15 % osebnih avtomobilov. Leta 2016 so ti predstavljali kar 93 % izmed 3.056.588 registriranih motornih vozil v mestu. Če je prišlo leta 1965 na en osebni avtomobil kar 2131 prebivalcev, je bilo leta 2015 teh le še 3,4 (SMG 2015b). V tem pogledu ne prese- neča, da so postali prometni zastoji del mestnega vsakdana, kljub boljši prometni infrastrukturi in širitvi omrežja javnega prometa.

Prevladovanje motoriziranega prometa v Seulu je močno spremenilo nekdanjo skupnostno vlogo ulic, zlasti stranskih uličic, poznanih kot *golgokgil* (골목길). Te so nekoč predstavljale središče vsakdanjega družbenega in gospodarskega življenja v mestu in prostor, kjer se je oblikovalo in ohranjalo skupnostno življenje in skupne identitete. Im (2007, 76) je *golgokgil*, denimo, opisal kot prostor, kjer »medosebna povezanost, vzajemna pomoč in prijateljstva prevladujejo nad učinkovitostjo in preračunljivostjo urbanega življenja«. Poleg tega so stranske uličice še v osemdesetih letih prejšnjega stoletja pomembno zaznamovale prostorsko ureditev in identiteto večine korejskih mest (Hae 2003; Han 2013). Zaradi rasti števila osebnih avtomobilov so se v devetdesetih letih te ulice spremenile v parkirišča, pogosto omejena z visokimi zidovi med uličnim prostorom in zasebnimi hišami, kar je onemogočilo oblikovanje in ohranjanje skupnostnega življenja, nekdanj značilnega za *golgokgil* (Kim, Lee in Seo 2014).

Tabela 1: Število prebivalcev in motornih vozil v Seulu. Vir: *stat.seoul.go.kr*.

	1965	1975	1985	1995	2005	2015
Prebivalci	3.470.880	6.889.740	9.645.932	10.595.943	10.297.004	10.331.847
Motorna vozila	16.624	85.407	445.807	2.043.458	2.808.771	3.056.588
Prebivalci na vozilo	209	81	22	5	4	3

Drug, morda še pomembnejši razlog za izginevanje uličic v Seulu, je neposredno povezan z urbanim razvojem, značilnim za čas hitre gospodarske rasti. Zaradi visokih dobičkov, ki so jih prinašala vlaganja v gradnjo novih blokovskih naselij, je od sredine osemdesetih let v Seulu prihajalo do množičnega rušenja in uničenja starejših stanovanjskih sosesk (Kim in Yoon 2003; Shin in Kim 2016). Slednje so zamenjali tako imenovani *apateudangi* (아파트 단지), ko so namesto ulic prostor med stanovanjskimi bloki zapolnili velikanski prazni prostori, namenjeni parkovnim in zlasti parkirnim površinam. Takšna oblika gradnje je pogosto onemogočila oblikovanje skupnostnega življenja in skupnih identitet v blokovskih naseljih. Do sredine osemdesetih let so bila blokovska naselja redka in so predstavljala manj kot 35 % vseh stanovanjskih zgradb v Seulu. Od sredine devetdesetih let pa so apateudangi postali ne le prevladujoča oblika stanovanjske gradnje, ampak tudi pomemben del potrošnje in množične kulture. Tako so močno spremenili prepoznavnost kot tudi vsakdanje življenje v mestu (Gelézeau 2007). Leta 1975 je bilo v blokovskih naseljih 156.297 stanovanj. V naslednjih desetletjih se je njihovo število povečalo za desetkrat in je leta 2015 doseglo 1.636.896 stanovanj, oziroma kar 59 % vseh stanovanj v Seulu (SMG 2015b).

V zadnjem desetletju se je znova povečalo zanimanje za ulice kot prostor družbenega in gospodarskega življenja v mestu, zlasti zaradi prizadevanja dela civilne družbe za izboljšanje hodljivosti in ponovno oživitev ulic kot dela javnega prostora v mestu (Kahng 2005). Pomembno vlogo pri tem je odigrala Državljska pobuda za hodljiva mesta (걷고싶은도시만들기시민연대), ki je konec devetdesetih let sodelovala pri prenovi ulic Insadong in Noyu v Seulu ter Ulice kulture v bližnjem Bupyeongu (Lee 2009; Kim in drugi 2012). Uspešna preobrazba teh nekdanj močno prometnih trgovskih ulic v pešcem prijazne večnamenske javne prostore predstavlja tudi zgodnje primere vključevanja javnosti v urbani razvoj. Omenjeni primeri so postopoma spremenili pogled mestne uprave na pomen ulic za izboljšanje kakovosti bivanjskega okolja v mestu, kakor tudi za spodbujanje skupnostnega povezovanja. Od leta 2000 je mestna uprava s tem namenom preuredila več javnih trgov v središču mesta, medtem ko naj bi prenova potoka Cheonggye, ki je nastal na mestu nekdanje avtoceste, tudi na simbolni

ravni zaznamovala preobrazbo Seula v okoljsko ozaveščeno in pešcem prijazno mesto (Križnik 2011).

Hkrati z velikimi mestnimi projekti se je spremenjen odnos mestne uprave odrazil tudi v novem pristopu k urbani regeneraciji stanovanjskih sosesk, kjer so ulice kot sestavni del bivalnega okolja pridobile veljavo ne le zaradi svoje prometne, ampak tudi skupnostne vloge (Kim, Lee in Seo 2014). Prvi primer takšne urbane regeneracije sega v leto 2001, ko je skušala mestna uprava v okviru revitalizacije soseske Bukchon zaščititi in prenoviti redke, a še ohranjene tradicionalne uličice (SMG 2001). Skupnostna vloga ulice je bila v ospredju tudi pri urbani regeneraciji soseske Seowon leta 2008. Prebivalci so v sodelovanju z mestno upravo podrli zidove, ki so ulice ločevali od zasebnih vrtov in hiš, omejili promet in na ulicah prepovedali parkiranje, izboljšali hodljivost in prometno varnost v soseski Seowon ter ulice namenili skupnostnim dejavnostim (SMG 2011; Yu 2012; CLC in SI 2017). Izkušnje, ki so jih pri tem pridobili mestna uprava in načrtovalci, so dolgoročno vplivale na oblikovanje nove strategije urbane regeneracije v Seulu (Cho in Križnik 2017). Poleg tega je mestna uprava leta 2016 v okviru Centra za podporo lokalnih skupnosti v Seulu (서울특별시 마을공동체 종합지원센터, SCSC) predstavila pobudo, imenovano Oblikovanje veselih uličic v naši soseski (우리동네 행복한 골목만들기), ki se v nasprotju z urbano regeneracijo nanaša na prenavo posameznih uličic s ciljem krepitve skupnostnega povezovanja. Pobuda temelji na dejavnem vključevanju prebivalcev v pripravo in izvedbo prenove uličnega prostora (SCSC 2016). Soseska Samdeok, ki jo obravnavamo v nadaljevanju, po mnenju mestne uprave predstavlja uspešen primer pobude, kjer naj bi prenova uličnega prostora pomembno izboljšala ne le kakovost bivalnega okolja, ampak hkrati okrepila tudi skupnostno povezovanje (SMG 2016a).

Študija primera: urbana regeneracija soseske Samdeok

Skupnostno povezovanje in urbana regeneracija v Seulu

Seul se je v zadnjem desetletju soočil z občutno upočasnitvijo gospodarske rasti. Če je na letni ravni povprečna rast bruto regionalnega domačega proizvoda med letoma 1985 in 1995 dosegla 16,8 %, se je med letoma 1995 in 2005 zmanjšala na 7,3 % in je po letu 2005 v povprečju dosegla le še 4,5 % (SMG 2015b). Upočasnitev gospodarske rasti ni vplivala le na nazadovanje gospodarstva in povečevanje brezposelnosti oziroma začasne zaposlenosti, ampak je vplivala tudi na rastoče dohodkovne neenakosti, družbeno razslojevanje, rastočo revščino in družbeno izključenost. V individualizirani in tekmovalni družbi so se prebivalci mesta počutili vse bolj osamljene in izključene (OECD 2015). Znižala se je stopnja

medosebnega zaupanja in zaupanja v javne ustanove. Leta 2010 je 47,6 % sodelujočega v raziskavi Seoul Survey trdilo, da zaupa svojim sosedom. Pet let kasneje je sosedom zaupalo manj kot 40 % sodelujočih (SMG 2016b). Število sodelujočih, ki so zaupali javnim ustanovam, se je prav tako zmanjšalo z 41,7 % leta 2010 na 32,2 % leta 2015. V tem času se je skoraj podvojilo število tistih, ki javnim institucijam niso zaupali (SMG 2016b). Zaradi negativnih družbenih in gospodarskih smernic se je znižala stopnja družbene povezanosti v mestu. Mestna uprava je tako krepitev skupnostnega povezovanja prepoznala kot eno ključnih nalog za krepitev družbene povezanosti in izboljšanja kakovosti bivalnega okolja v mestu, kakor tudi za »opolnomočenje prebivalcev za soupravljanje lokalnih skupnosti ter krepitev sodelovanja med državljani in mestno upravo« (Križnik 2017, 92). Na ta način naj bi prebivalci s časom prevzeli pobudo in soodgovornost za razvoj na lokalni ravni (SMG 2012). Mestna uprava je leta 2012 pripravila in sprejela Projekt razvoja lokalnih skupnosti v Seulu (서울시 마을공동체 사업, SNCP) in ustanovila SCSC, katerega glavna naloga je načrtovanje, upravljanje in usklajevanje SNCP z drugimi ukrepi na področju skupnostnega povezovanja (SMG 2015a; SCSC 2017). Do leta 2016 je bilo v različne projekte v okviru SNCP vključenih 129.584 prebivalcev mesta. Sodelujoči v projektu SNCP so izrazili večje zadovoljstvo s kakovostjo življenja, močnejšo družbeno povezanost ter večjo pripravljenost na sodelovanje kot tisti prebivalci Seula, ki v omenjenem projektu niso sodelovali (Ahn, Wi in Yu 2016).

Hkrati z oblikovanjem SNCP je mestna uprava namenila več pozornosti vključevanju javnosti v proces odločanja o urbanem razvoju, kot tudi v načrtovanje in urbano regeneracijo stanovanjskih sosesk (CLC in SI 2017). Skupnostno opredeljena urbana regeneracija je tako pridobila pomen ne le zaradi okoljske in družbene preobrazbe degradiranih urbanih območij in oživljanja gospodarstva v mestu, ampak tudi zaradi pomembne vloge pri kremitvi skupnostnega povezovanja. Izboljšanje družbene povezanosti in medosebnega zaupanja, krepitev družbenih omrežij, oživljanje skupnosti in oblikovanje skupnih identitet so tako postali ključni cilji urbane regeneracije v Seulu (SMG 2015c). Ta se pomembno razlikuje od tržno usmerjenih pristopov v preteklosti, ki so temeljili na špekulativni urbani prenovi in niso namenjali pozornosti njenim družbenim in okoljskim posledicam na vsakdanje življenje v mestu. Urbana prenova, ki je v preteklosti potekala v okviru Projekta skupne prenove (합동재개발사업) ali Projekta razvoja novih sosesk (뉴타운재개발사업), je v nasprotju z urbano regeneracijo družbeno razslojevanje na lokalni ravni le še povečala (Shin in Kim 2016; Cho in Križnik 2017).

V nasprotju z omenjenimi projekti urbane prenove je bila urbana regeneracija od leta 2008 dalje osredotočena na preobrazbo manjših stanovanjskih sosesk z

eno- ali večdružinskimi hišami, slabo razvito infrastrukturo in pomanjkljivimi družbenimi dejavnostmi (SMG 2011). Leta 2012 je mestna uprava na osnovi dopolnjene nacionalne zakonodaje uveljavila nov pristop k izboljšanju bivanjskega okolja v stanovanjskih soseskah. Glavni namen projekta REMP je izboljšati »bivalno okolje v soseskah z nizkimi dohodki, slabo ali izrabljeno infrastrukturo ter grajeno strukturo v nadpovprečno slabem stanju« in hkrati okrepiti vključevanje javnosti v načrtovanje bivalnega okolja (MOLIT 2012). Od leta 2010 do oktobra 2015 je bilo v urbano regeneracijo v Seulu vključenih 63 sosesk, med katerimi je velika večina sledila projektu REMP. Slednji se je v tem obdobju zaključil v 13 soseskah, medtem ko se je načrtovanje projekta REMP zaključilo v 22 soseskah (Maeng, Jang in Baik 2016). Glede na razmeroma uspešno izvedbo projekta REMP Kim (2013, 139) poudarja dolgoročni pomen urbane regeneracije za »prehod urbanistične politike od rušenja k prenovi in od zasebnega k na javnem interesu zasnovanega načrtovanja urbanega razvoja«.

Projekt upravljanja bivalnega okolja v soseski Samdeok

Soseka Samdeok leži v okrožju Jeongneung-dong, Seongbuk-gu (성북구 정릉동) na severu Seula. Ime je dobila po bližnjem stanovanjskem kompleksu Samdeok. Čeprav kompleks ne leži neposredno v soseski, so prebivalci prevzeli njegovo ime, a mu hkrati spremenili pomen.¹ Leta 2014 je v soseski živelo 466 prebivalcev v 178 gospodinjstvih (Uprava okrožja Seongbuk-gu 2015a). V nasprotju z nekaterimi bližnjimi soseskami je soseska Samdeok mirno bivalno okolje, kjer večinoma živijo višje izobraženi prebivalci z razmeroma dobrimi dohodki (Slika 1). Številni med njimi prebivajo v velikih in dobro vzdrževanih eno- ali večdružinskih hišah, zgrajenih v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja (Nanumgwamirae 2015). V tem pogledu bi sosesko težko označili za degradirano urbano območje. Kljub temu pa so številni prebivalci želeli povečati vrednost nepremičnin, zaradi česar je bila soseska Samdeok v preteklosti predvidena za Projekt stanovanjske prenove (주택재건축사업) (MOLIT 2012). Uresničitev slednjega bi najverjetneje pomenila rušitev sedanje soseske. Vendar zaradi strogih urbanističnih pogojev, ki so veljali za sosesko Samdeok in bi negativno vplivali na dobičkonosnost stanovanjske prenove, do njene rušitve ni prišlo. Zato so se lastniki nepremičnin leta 2013 večinsko odločili, da projekt prekličijo in poiščejo drugačen način za izboljšanje bivalnega okolja in povečanje vrednosti nepremičnin (intervju s P., 8. 5. 2017).

1 Ime Samdeok (삼덕) predstavlja tri (삼, 三) vrline (덕, 德), ki jih prebivalci povezujejo s sosesko – spoštovanje družine in starejših (효덕, 孝德), dobroto med sosedi (선덕, 善德) ter čisto in okolju prijazno sosesko (청덕, 淸德) (SMG 2016b, 15).

Slika 1: Soseska Samdeok v Seulu. Vir: avtor, 31. 10. 2017

Soseska Samdeok je bila oktobra 2013 tako izbrana za urbano regeneracijo v okviru Projekta upravljanja bivalnega okolja, REMP. Glavni cilji urbane regeneracije so bili izboljšanje infrastrukture in družbenih dejavnosti, prenova zasebnih hiš in krepitev skupnostnega povezovanja (Uprava okrožja Seongbuk-gu 2015a). Medtem ko je bila prenova hiš prepuščena njihovim lastnikom, je bila mestna uprava osredotočena na skupnostno povezovanje in še zlasti na prenovo uličnega prostora in gradnjo nove infrastrukture. Ključno vlogo pri tem sta imela sprejete in uveljavitev novega urbanističnega načrta, kjer so poleg mestne uprave in prostorskih načrtovalcev sodelovale tudi nevladne organizacije in prebivalci. Pri njegovem oblikovanju so deležniki precej pozornosti namenili prometni ureditvi in s tem povezani oživitvi ulic kot prostora skupnostnega povezovanja (Uprava okrožja Seongbuk-gu 2015a). Prav neurejen promet se je pokazal za enega izmed glavnih problemov v soseski. Čeprav ima večina hiš garaže, so te majhne in težko dostopne. Prebivalci avtomobile večinoma puščajo na ozkih ulicah, ki so zaradi hribovitega zemljišča obdane z visokimi ograjami in podpornimi zidovi stanovanjskih hiš. Zaradi takšnih omejitev je bilo v preteklosti težko pričakovati, da bodo prebivalci ulice uporabljali za skupnostne dejavnosti (Slika 2).

Končni urbanistični načrt je vseboval 20 ukrepov, s katerimi so želeli načrtovalci izboljšati kakovost bivalnega okolja v soseski Samdeok. Številni med njimi so se

Slika 2: Ulični prostor pred (zgoraj) in po (spodaj) urbani regeneraciji soseske Samdeok. Vir: avtor, 10. 9. 2016, 26. 11. 2017

nanašali prav na prenovo uličnega prostora, vključno z novim tlakovanjem in preplastitvijo prometnih površin, preureditvijo in ozelenitvijo površin za pešce, novima žepnima parkoma in vhodom v sosesko, ureditvijo novega stopnišča, povečanjem prometne varnosti s pomočjo varnostnih ograj, javne osvetljave in namestitvijo nadzornih kamer ter z ureditvijo novih javnih parkirišč (Slika 2) (Uprava okrožja Seongbuk-gu 2015a). Načrtovalci so poleg tega pozornost namenili preoblikovanju prostora med ulicami in stanovanjskimi hišami, s čimer so želeli tesneje povezati javni in zasebni prostor ter tako okrepiti skupnostno vlogo ulic (intervju z Y., 12. 9. 2016). Na eni strani je želela mestna uprava z ugodnimi posojili lastnike nepremičnin vzpodbuditi k njihovi prenovi in zlasti k preureditvi garaž in kletnih prostorov v manjše trgovske in gostinske lokale, s čimer naj bi v sosesko pritegnili nove gospodarske in družbene dejavnosti. Na drugi strani je nov urbanistični načrt predvidel tudi javno sofinanciranje obnove podpornih zidov, ograj, hišnih pročelij in garaž in tako vzpostaviti pešcem bolj prijazen ulični prostor (Uprava okrožja Seongbuk-gu 2015b).

Vključevanje javnosti in skupnostno povezovanje

Vključevanje javnosti v načrtovanje in odločanje je sestavni del projekta REMP, s čimer želi mestna uprava zagotoviti ne le večjo kakovost in legitimnost urbane regeneracije, ampak hkrati povezati prebivalce in jih opolnomočiti za soupravljanje soseske (SMG 2013, 2016a; Uprava okrožja Seongbuk-gu 2015b). V tem pogledu se soseska Samdeok ne razlikuje od podobnih primerov urbane regeneracije v Seulu. V nasprotju s primerljivimi stanovanjskimi soseskami pa je bila za sosesko Samdeok v preteklosti značilna razmeroma slaba družbena povezanost. Prebivalci so povedali, da so svoje sosede pred urbano regeneracijo slabo poznali, čeprav so številni med njimi vrsto let živeli v isti soseski (intervjuja s K., 11. 9. 2017 in R., 21. 9. 2017). Lee (2016) podobno ugotavlja, da so prebivalci v preteklosti bolj kot skupne vrednote cenili zasebnost, zaradi česar se med njimi niso oblikovale trajnejše medosebne vezi. Slaba povezanost in nezaupanje prebivalcev naj bi bila med razlogi, da je bila v urbano regeneracijo soseske Samdeok poleg javnih ustanov, načrtovalcev in prebivalcev vključena tudi nevladna organizacija Nanumgwamirae (intervju z Y., 12. 9. 2016). Slednja je imela skupaj s Socialnim centrom okrožja Jeongneung ključno vlogo pri vključevanju javnosti v načrtovanje in odločanje (Lee 2016). Njeni aktivisti so prebivalce obveščali o pomenu, ciljih in poteku urbane regeneracije, izvedli ankete, s ciljem boljšega razumevanja njihovih potreb, ter jih usposabljali za delo v skupnostnem odboru. Poleg tega so med februarjem in septembrom 2014 organizirali devet skupnih delavnic, na katerih so z javnimi uslužbenci, načrtovalci in prebivalci spregovorili o prihodnjih izzivih in razvojnih

priložnostih, načrtovanih urbanističnih ukrepov, pa tudi o primerih dobre prakse v Seulu (Tabela 2). Skupaj so načrtovali nov skupnostni center in se usposabljali za njegovo upravljanje. Rezultati skupnih delavnic so na koncu pomembno prispevali k oblikovanju novega urbanističnega načrta (Nanumgwamirae 2015; Uprava okrožja Seongbuk-gu 2015a).

Tabela 2: Pomembnejše skupnostne dejavnosti v soseski Samdeok v času projekta REMP. Vir: Križnik in Kim, 2018

	Dejavnosti v okviru projekta REMP	Druge skupnostne dejavnosti
2013	Izbor soseske za projekt REMP	
2014	Skupne delavnice (9x), anketi prebivalcev (2x), izbira lokacije skupnostnega centra, sestanki začasne in ustanovitve stalnega upravnega odbora (22x)	Ulični festival (2x), skupne večerje (2x), delavnice DIY
2015	Sestanki upravnega odbora (18x), sestanki z mestno upravo	Ulični festival (4x), skupne večerje (4x), delavnice DIY, kuharski tečajji
2016	Začetek infrastrukturne prenove in gradnje skupnostnega centra, sestanki upravnega odbora (20x), sestanki z mestno upravo	Skupne večerje (2x), delavnice DIY, kuharski tečajji, obiski drugih sosesk
2017	Končanje infrastrukturne prenove in odprtje skupnostnega centra, sestanki upravnega odbora (14x), sestanki z mestno upravo	delavnice DIY, kuharski tečajji, akcija zbiranja sredstev, sodelovanje na festivalih (4x), vodeni ogledi soseske, obiski drugih sosesk

Na začetku je na skupnih delavnicah sodelovalo razmeroma malo prebivalcev, kar je sicer pogosta težava urbane regeneracije v Seulu (Maeng, Jang in Baik 2016). V organizaciji Nanumgwamirae so slab odziv pričakovali, zato so skušali prebivalce na različne načine pritegniti k sodelovanju. Aktivisti so obiskali večino gospodinjstev in prebivalcem razložili cilje projekta REMP ter namen skupnih delavnic. S pomočjo družbenih omrežij in tiskanih medijev so promovirali urbano regeneracijo in predstavljali rezultate skupnih delavnic, kar je vplivalo na boljše vključevanje javnosti. Prebivalci so v intervjujih povedali, da je na skupnih delavnicah sprva sicer sodelovalo manj kot 20 udeležencev (intervjuja s K., 18. 3. 2017 in P., 8. 5. 2017). Vendar so prav ti udeleženci ustanovili začasni skupnostni odbor, ki se je decembra 2014 preoblikoval v Upravni odbor skupnosti prebivalcev v soseski Samdeok. Po zakonu upravni odbor zastopa interese prebivalcev in je odgovoren ne le za nadzor nad projektom REMP, ampak tudi za upravljanje z načrtovanim Skupnostnim centrom soseske Samdeok (삼덕마을회관) (SMG 2016a). V tem pogledu so imele skupne delavnice ključno vlogo pri skupnostnem povezovanju v soseski Samdeok.

Opogumljeni z dobro izkušnjo skupnih delavnic so člani začasnega skupnostnega odbora s pomočjo organizacije Nanumgwamirae in Socialnega centra okrožja Jeongneung organizirali prvi ulični festival (시골시골골목축제), s katerim so želeli promovirati skupnostno povezovanje v soseski Samdeok (Nanumgwamirae 2015). Enodnevni ulični festival je potekal maja 2014. Pred začetkom festivala so prebivalci z ulic umaknili vse avtomobile. Namesto avtomobilov so sosesko napolnili obiskovalci, ki so na ulicah prodajali in izmenjevali rabljene stvari, delili hrano, sodelovali v različnih delavnicah in kulturnih dogodkih, se igrali z otroki, obiskovali starejše ali enostavno klepetali o vsakdanjem življenju v soseski. Ulični festival se je zaključil s skupno večerjo udeležencev. Po navedbah intervjuvancev naj bi na dogodku sodelovalo več kot 200 udeležencev, kar so številni prepoznali kot velik uspeh (intervju s K., 11. 9. 2017). Na eni strani je ulični festival povečal zanimanje za urbano regeneracijo, saj številni prebivalci projekta REMP niso poznali. Aktivistka organizacije Nanumgwamirae je v intervjuju povedala, da se je število udeležencev na skupnih delavnicah po uličnem festivalu precej povečalo (intervju s P., 8. 5. 2017). Na drugi strani je imel ulični festival pomembno vlogo tudi pri nadaljnjem skupnostnem povezovanju. Ena izmed prebivalk je v intervjuju priznala, da nekaterih udeležencev prej sploh ni poznala (intervjuji s K., 18. 3. 2017). V času festivala so se prebivalci tako bolje spoznali in se zavedli skupnih interesov in identitete. Tako se je povečalo tudi število skupnostnih dejavnosti, na katerih naj bi po navedbah intervjuvancev sodelovalo okrog 100 udeležencev (intervju s K., 18. 3. 2017). Lee (2016, 225) ugotavlja, da se je »s pomočjo skupnostnih dejavnosti identiteta soseske preoblikovala iz geografskega prostora s fizičnim mejami v skupnostni prostor medsebojne izmenjave«.

Ulice kot prostor skupnostnega povezovanja v soseski Samdeok

Ulični festival, ki so ga sicer organizirali še petkrat, je odigral ključno vlogo pri skupnostnem povezovanju v soseski Samdeok in med prebivalci spremenil odnos do ulic. Ti so prepoznali njihovo skupnostno, in ne le prometne vloge. K temu so pomembno prispevale tudi skupne delavnice v okviru projekta REMP, kjer so udeleženci opozorili na neurejeno parkiranje skupaj s pomanjkanjem skupnostnih prostorov kot dve glavni težavi v soseski. Poleg tega je po mnenju enega izmed intervjuvancev prav razprava o uspešnih primerih prenove uličnega prostora v Seulu udeležence skupnih delavnic spodbudila k organizaciji uličnega festivala v soseski Samdeok (intervju s P., 8. 5. 2017). Med pripravami na dogodek so organizatorji bolje spoznali preostale prebivalce, jim razložili cilje in pričakovanja glede festivala in od njih dobili zagotovilo, da na dan festivala na ulicah ne bo avtomobilov (Nanumgwamirae 2015). Organizatorji so, kot kaže, dobro opravili svoje delo. Na

dan uličnega festivala so si prebivalci prilastili ne le ulični prostor, ampak so za obiskovalce odprli tudi svoje zasebne vrtove in nekatere hiše, ki so skupaj z ulicami začasno postale del skupnostnega prostora v soseski (Slika 3). Prostorska načrtovalka z dolgoletnimi izkušnjami na področju skupnostno opredeljene urbane regeneracije v Seulu je povedala, da je bila uspešna organizacija festivala resnično velik dosežek za malo sosesko brez predhodnih izkušenj s skupnostnim povezovanjem in razmeroma šibko družbeno povezanostjo (intervju z Y., 12. 9. 2016).

Slika 3: Ulični festival v soseski Samdeok, 2014. Vir: Upravni odbor skupnosti prebivalcev soseske Samdeok, 17. 5. 2014

Čeprav so se avtomobili kasneje vrnili na ulice, so imeli prebivalci med uličnim festivalom priložnost, da spoznajo ulice brez avtomobilov, s čimer so se bolj zavedli njihovega večplastnega pomena za vsakdanje življenje v soseski. Spremenjeno zavedanje o ulicah kot skupnostnem prostoru se je potrdilo tudi v intervjujih, v katerih so intervjuvanci slednje opisovali kot prostor medsebojnega srečevanja, pogovorov s sosedi, sprehodov ali otroške igre (intervjuji s Y., 12. 9. 2016; K., 18. 8. 2017; K., 11. 9. 2017). Po mnenju uslužbenke socialnega centra naj bi se v tem pogledu položaj v soseski pomembno spremenil, saj prebivalci v preteklosti niso kazali veliko zanimanja za sodelovanje in druženje s sosedi (intervju s K., 18. 3. 2017). Kaže, da je bilo večje zavedanje o pomenu ulic za skupnostno povezovanje prej posledica vključevanja javnosti v skupne delavnice, uličnih festivalov

in drugih skupnostnih dejavnosti kot pa prenove uličnega prostora. Prenova in gradnja nove infrastrukture sta se namreč začeli šele leta 2016, ko so bile skupnostne dejavnosti v soseski že utečene (Tabela 2). Poleg tega je bila prenova uličnega prostora na koncu izvedena v manjšem obsegu, kot je bilo predvideno (Uprava okrožja Seongbuk-gu 2015b), kar potrjuje, da je imela slednja na zavedanje prebivalcev o pomenu ulic za skupnostno povezovanje razmeroma omejen vpliv.

Poleg tega je ena izmed načrtovalk opozorila, da je lahko zaradi danih prostorskih omejitev v soseski Samdeok skupnostna vloga ulic razmeroma majhna. Zato je bilo po njenem mnenju treba v okviru urbane regeneracije poiskati druge trajnejše oblike skupnostnih prostorov, in ne zgolj prenoviti ulični prostor (intervju z Y., 12. 9. 2016). Prav s tem namenom projekt REMP predvideva gradnjo skupnostnih centrov kot osrednjih skupnostnih prostorov v soseskah (SMG 2013). Velik pomen skupnostnega centra za povezovanje prebivalcev v prihodnje so poudarili tudi številni intervjuvanci. V primeru soseske Samdeok so se prebivalci skupaj z načrtovalci in mestno upravo odločili za prenavo starejše stanovanjske hiše v Skupnostni center soseske Samdeok, pri čemer so prebivalci v okviru skupnih delavnic sodelovali pri načrtovanju prostorov in dejavnosti v novem skupnostnem centru. V tem so predvideli večji večnamenski prostor, kuhinjo z manjšo kavarno, telovadni prostor, teraso in več manjših prostorov za različne skupnostne dejavnosti mladih in starejših. Nov skupnostni center so odprli konec oktobra 2017, s čimer se je urbana regeneracija soseske Samdeok formalno zaključila. Center je v upravljanje prevzel upravni odbor, ki bo v novih prostorih organiziral različne skupnostne dejavnosti in s tem nadaljeval skupnostno povezovanje, ki se je začelo s skupnimi delavnicami in uličnimi festivali (SMG 2016a).

Sklep

Študija primera skupnostno opredeljene urbane regeneracije soseske Samdeok v Seulu je pokazala, da se zavedanje o pomenu ulic kot prostora skupnostnega povezovanja povečuje ne le v mestni upravi in delu civilne družbe, ampak tudi med prebivalci. Pomembno vlogo je pri tem imela prenova uličnega prostora, ki je izboljšala njegovo hodljivost in ulice oživila kot del javnega prostora. Hkrati so v okviru projekta REMP potekale tudi skupne delavnice, ki so omogočile vključevanje javnosti v prenavo uličnega prostora in prebivalce spodbudile k pripravi prvega uličnega festivala. V času festivala so si prebivalci prisvojili ulice kot skupnostni prostor in tako spoznali njihov večplastni pomen za vsakdanje življenje v soseski. Izsledki študije kažejo, da so na večje zavedanje o pomenu ulic kot prostora skupnostnega povezovanja bolj kot prenova uličnega prostora

vplivale prav skupne delavnice, ulični festivali in druge skupnostne dejavnosti v soseski. Te so vplivale tudi na krepitev medsebojnega zaupanja med prebivalci ter zaupanja med prebivalci in mestno upravo. Ključno vlogo pri tem sta odigrala nevladna organizacija Nanumgwamirae in Socialni center okrožja Jeongneung, ki sta prispevala k uspešnem vključevanju prebivalcev v odločanje o prenovi in k njihovemu opolnomočenju za soupravljanje soseske. Kljub temu pa ostajajo javne ustanove močno vpete v skupnostno povezovanje v soseski Samdeok, kar postavlja pod vprašaj njegovo dolgoročno družbeno in gospodarsko vzdržnost. Prebivalci se po koncu urbane regeneracije namreč srečujejo s številnimi finančnimi in institucionalnimi omejitvami pri upravljanju skupnostnega centra, ki so težko rešljive brez sodelovanja z mestno upravo. Prav vprašanje dolgoročnega sodelovanja med različnimi deležniki pa bi lahko bilo tudi predmet nadaljnje študije, saj lahko partnerstva, ki se na ta način oblikujejo med javnimi ustanovami, civilno družbo in prebivalci, v prihodnje pomembno prispevajo k uveljavljanju družbeno bolj vključujočih, pravičnejših in vzdržnejših oblik urbanega razvoja v Seulu in tudi drugod.

Viri in literatura

- Ahn, Hyunchan, Seongnam Wi in Chang Bok Yu. 2016. *Maeulkongdongche 마을공동체 (Neighbourhood Community)*. Seoul: The Seoul Institute.
- Appleyard, Donald. 1981. *Livable Streets*. Berkeley: University of California Press.
- Cerar, Aidan. 2014. "Od odziva do pobude: potencial kontributivne participacije." *Urbani izziv* 25 (1): 24–36. DOI: 10.5379/urbani-izziv-2014-25-01-002.
- Cho, Im Sik in Blaž Križnik. 2017. *Community-based Urban Development, Evolving Urban Paradigms in Singapore and Seoul*. Singapore: Springer. DOI: 10.1007/978-981-10-1987-6.
- CLC in SI. 2017. *Planning for Communities, Lessons from Seoul and Singapore*. Singapore: Centre for Liveable Cities.
- Colantonio, Andrea in Tim Dixon. 2011. *Urban Regeneration & Social Sustainability: Best Practice from European Cities*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Dempsey, Nicola. 2008. "Does Quality of the Built Environment Affect Social Cohesion?" *Urban Design and Planning* 161: 105–14. doi:10.1680/udap.2008.161.3.105.
- Douglass, Mike, Kong Chong Ho in Giok Ling Ooi. 2010. *Globalization, the Rise of Civil Society and Civic Spaces in Pacific Asia Cities*. London: Routledge.
- Forrest, Ray in Ade Kearns. 2001. "Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood." *Urban Studies* 38: 2125–43.
- Gelézeau, Valérie. 2007. *Apateu gonghwaguk 아파트 공화국 (Apartment Republic)*. Seoul: Humanitaseu.

- Hae, Un Rii. 2003. "Development of the Transportation Network in the 20th Century Seoul." V *Seoul, Twentieth Century: Growth & Change of the Last 100 Years*, uredil Kwang-Joong Kim, 151–212. Seul: Seoul Development Institute.
- Han, Pilwon. 2013. "Axes and Alleyways. The Tradition of Duality in Contemporary Korean Cities." V *The Emerging Asian City: Concomitant Urbanities and Urbanisms*, uredil Vinayak Bharne, 56–65. Oxon: Routledge.
- Harvey, David. 2012. *Rebel Cities*. London: Verso.
- Hebbert, Michael. 2005. "The Street as Locus of Collective Memory." *Environment and Planning D*, 23: 581–96. DOI: 10.1068/d55j.
- Im, Young-Ho. 2007. "Photography, Memory and Nostalgia: A Critical Look at the Documentary Tradition in Korea." *Javnost - The Public* 14 (3): 65–78. DOI: 10.1080/13183222.2007.11008947.
- Jacobs, Jane. 1961. *The Death and Life of Great American Cities, 50th Anniversary Edition*. New York: Modern Library.
- Kahng, Byong-Kee. 2005. "Making Seoul into a City for Pedestrians." *Korea Focus* 13 (2): 50.
- Kim, Gyeong Seok, Gyeong Hwan Lee in Minho Seo. 2014. *Saramjungsimui saenghwaldoro jaesaengbangan 사람중심의 생활도로 재생방안 (People-centered Life Road Regeneration Plan)*. Anyang: KRIHS.
- Kim, K., idr. 2012. *Uri Maeulmandeulgi 우리, 마을 만들기 (We, Community Design)*. Seoul: Namudosi. 나무도시.
- Kim, Kwang-Joong in Il-Sung Yoon. 2003. "Urban Renewal and Change of the 20th Century Seoul." V *Seoul, Twentieth Century: Growth & Change of the Last 100 Years*, uredil Kwang-Joong Kim, 543–96. Seul: Seoul Development Institute.
- Kim, Sung Hong. 2013. "Changes in Urban Plannin Policies and Urban Morphologies in Seoul, 1960s to 2000s." *Architectural Research* 15 (3): 133–141. DOI: 10.5659/AIKAR.2013.15.3.133.
- Križnik, Blaž. 2011. "Selling Global Seoul: Competitive Urban Policy and Symbolic Reconstruction of Cities." *Revija za sociologiju* 41 (3): 291–312. DOI:10.5613/rzs.41.3.2.
- Križnik, Blaž. 2013. "Changing Approaches to Urban Development in South Korea, From 'Clean and Attractive Global Cities' Towards 'Hopeful Communities'." *International Development Planning Review* 35 (4): 395–418. DOI: 10.3828/idpr.2013.27.
- Križnik, Blaž. 2017. "Med Ljubljano in Seulom: skupnostne prakse kot razvojna priložnost v mestih?" V *Politike prostora: O izzivih lokalnih skupnosti med Ljubljano in Seulom*, uredili Aidan Cerar, Urban Jeriha, Blaž Križnik, Petra Očkerl, Marko Peterlin, 89–93. Ljubljana: Inštitut za politike prostora.

- Križnik, Blaž, Im Sik Cho in Taehee Lee. 2018. *Towards a Post-Developmental City in East Asia? Comparing Everyday Practices and Policies of Community Building in Seoul and Singapore*, raziskovalno poročilo. Seul: Seoul National University Asia Center.
- Križnik, Blaž in Su Kim. 2018. *Jeongbujudohyeongeseo gongdongchejudohyeong maeulmandeulgiroui byeonhwa? Seului maeulgongdongche yeoksa min silcheonhyeonhwang 정부주도형에서 공동체주도형 마을만들기로의 변화? 서울의 마을공동체 역사 및 실천현황 (From State-led towards Community-driven Place-making? Locating Traditions and Practices of Community Building in Seoul)*, raziskovalno poročilo. Daejeon: National Research Foundation of Korea.
- Lee, So Yeong. 2009. *Kumkuneun Sangindeurui Maeulmandeulgi: Bupyeongeseo gireul chatda 꿈꾸는 상인들의 마을만들기: 부평에서 길을 찾다 (Dreaming Merchants' Community Building: Finding a Way in Bupyeong)*. Anyang: KRIHS.
- Lee, So Yeong. 2016. *A Study on the Relationship between Community Work and Social Capital: The case on Samduk Community Activities*, doktorska disertacija. Seul: Seoul Women's University.
- Lynch, Kevin. 1960. *Image of the City*. Cambridge: MIT Press.
- Maeng, Da-Mi, Nam-Jong Jang in Ce-Na Baik. 2016. *Seoulsi jugeohwangyeongngwallisaeobui chujinsiltaewa gaeseonbangan 서울시 주거환경관리사업의 추진실태와 개선방안 (A Study of the Seoul Residential Environment Management Project for Sustainable Management of Low-Rise Residential Areas)*. Seul: Seoul Institute.
- Mehta, Vikas. 2013. *The Street: a Quintessential Social Public Space*. Oxon: Routledge.
- MOLIT. 2012. *Act on the Maintenance and Improvement of Urban Areas and Dwelling Conditions for Residents*. Seul: MOLIT.
- Nanumgwamirae. 2015. *Saengsaenghan Jugeohwangyeongngwallisaeobui hyeonjang girok. Dagachi dolja dongne han bakwi 생생한 주거환경관리사업의 현장기록. 다이 돌자 동네 한 바퀴 (Vivid On-Site Documentation of Residential Environment Management Project: Let's Have a Stroll through the Neighbourhood All Together)*. Seul: Nanumgwamirae.
- OECD. 2015. *How's Life? 2015, Measuring well-being*. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/how_life-2015-en.
- SCSC. 2016. *2016nyeon uridongne haengbokan golmongmandeulgi saryebogoseo Seoul, geu haengbokan golmoge seoda 2016년 우리동네 행복한 골목만들기 사례보고서 서울, 그 행복한 골목에 서다 (A Case Study on the 2016 Making of a Happy Alley in Seoul, Standing in the Happy Alley)*. Seul: SCSC.
- SCSC. 2017. *So, We Live in Community*. Seul: SCSC.

- SMG. 2001. Bukchon gakkugi junggan pyeongga yeongu 북촌 가꾸기 중간평가 연구 (*Intermediate Evaluation Dstudy of Bukchon Gardening*). Seul: SMG.
- SMG. 2011. *Salgijoeun maeulmandeulgi, Juminkwa hamkkehaneun dosiseolgye gillajabi* 살기좋은 마을만들기, 주민과 함께하는 도시설계 길라잡이 (*Community Building for a Good Living Place, Guidelines for Participatory Urban Design*). Seul: SMG.
- SMG. 2012. *Every Citizen is a Mayor of Seoul*. Seul: SMG.
- SMG. 2013. *Hamke mandeulgo hamke nurineun Seoul-si, Juminchamyeohyeong jaesaengsaeb manual* 함께 만들고 함께 누리는 서울시, 주민참여형 재생사업 매뉴얼 (*Seoul, Built Together and Enjoyed Together, Residents' Participatory Regeneration Project Manual*). Seul: SMG.
- SMG. 2015a. *White Paper on Neighborhood Communities of Seoul: Seoul, Life and People*. Seul: SMG.
- SMG. 2015b. *Seoultonggyeyeonbo 2015 서울통계연보 2015 (Seoul Statistical Yearbook 2015)*. Seul: SMG.
- SMG. 2015c. *2025 Seoul-si dosi jaesaeng jeollyag gyehoeg 2025 서울시 도시재생 전략계획 (Seoul City Urban Regeneration Strategic Plan 2025)*. Seul: SMG.
- SMG. 2016a. *2016nyeon Seoul-si jugeohwangyeonggwallasaeob maeuljaesaeng iyagi – Samdeok Maeure neomchineun injeong jom boso* 2016년 서울시 주거환경관리사업 마을재생 이야기 - 삼덕마을에 넘치는 인정 좀 보소 (2016s *Neighbourhood Regeneration Story of 2016 Seoul Residential Environment Management Project - Look How Warm-hearted Samdeok Town is*). Seul: SMG.
- SMG. 2016b. *Seoul at Glance 2016*. Seul: SMG.
- Shin, Hyun Bang in Soo-Hyun Kim. 2016. "The developmental state, speculative urbanisation and the politics of displacement in gentrifying Seoul." *Urban Studies* 53 (3): 540–59. DOI:10.1177/0042098014565745.
- Smith, Niel. 2002. "New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy." *Antipode* 34: 427–50. DOI: 10.1111/1467-8330.00249.
- Sorensen, André. 2009. "Neighborhood Streets as Meaningful Spaces: Claiming Rights to Shared Spaces in Tokyo." *City & Society* 21 (2): 207–29. DOI: 10.1111/j.1548-744X.2009.01022.x.
- UN-HABITAT. 2012. *Streets as Tools for Urban Transformation in Slums: A Street-led Approach to Citywide Slum Upgrading*. Nairobi: UN-HABITAT.
- Uprava okrožja Seongbuk-gu. 2015a. *Seongbuk-gu Jeongneung-dong Samdeok-maeul Jugeohwangyeonggwalliguyeok jijeong mit gyeheok gyeoljeong* 성북구 정릉동 삼덕마을 주거환경관리구역 지정 및 계획 결정 (*Designation and Planning Decision of Samdeok Town, Jeongneung-dong, Seongbuk-gu as a Residential Environment Management Area*). Seul: Uprava okrožja Seongbuk-gu.

- Uprava okrožja Seongbuk-gu. 2015b. *Samdeokmaeul unyeong-eul wihan 10gaji bangbeop* 삼덕마을 운영을 위한 10가지 방법 (*10 Ways to Operate Samdeok Town*). Seoul: Uprava okrožja Seongbuk-gu.
- Yu, Na-gyeong. 2012. "Community Participation and Community Building: The Case of Seowon Village, Seoul." V *The 8th International Conference of the Pacific Rim Community Design Network* 539–45. Seoul: Seoul National University.

Zahvala

Za študijo je avtor prejel sredstva Ministrstva za izobraževanje Republike Koreje in Korejske nacionalne raziskovalne fundacije (NRF-2017S1A5A80221252). Za pomoč pri raziskavi se avtor zahvaljuje Kim Su, Han Su-kyoung in Park Hayeon. Del članka je bil leta 2016 predstavljen na simpoziju Great Asian Street Symposium na Nacionalni univerzi v Singapurju.

Acknowledgments

This work was supported by the Ministry of Education of the Republic of Korea and the National Research Foundation of Korea (NRF-2017S1A5A80221252). The author wishes to thank Kim Su, Han Su-kyoung and Park Hayeon for their help in conducting this research. A part of the work was presented on the 2016 Great Asian Street Symposium at the National University of Singapore.